

O agora que demora

CHRISTIANE JATAHY

De actualiteit van Odysseus

Johan Thielemans

Gezien op 04 mei 2024

De Singel, Antwerpen

‘O agora que demora’ (‘Het nu dat tijd nodig heeft’) van de Braziliaanse Christiane Jatahy vertrekt vanuit een documentaire over migranten en vluchtelingen. Ze brengt de verhalen van mensen in o.m. Libanon, Zuid-Afrika, Syrië en Brazilië op een organische, intelligente manier in verband met Homeros’ verhaal van Odysseus, de Trojaanse held die tien jaar rondzwierf vooraleer hij naar huis kon terugkeren. Zo nestelt dit werk zich in de verwarring van de hedendaagse wereld.

07 MEI 2024

Voor de documentaire die centraal staat in ‘O Agora Que Demora’ bezocht Jatahy met scenograaf Thomas Walgrave en cineast Paulo Camacho diverse plekken waar migranten of vluchtelingen hun toevlucht zochten. Onder de mensen die ze spraken bevonden zich ook veel acteurs. De makers verzochten hen om in hun taal een fragment uit de ‘Odyssee’ voor te lezen. De acteurs lezen die soms op de locatie die de dichter aangaf. Zo begint de eerste scène in Ithaka, de heimat van Odysseus. De naam heeft een mythische bijklank, maar het hedendaagse Ithaka blijkt een banaal eiland voor de Griekse kust. Daar ontmoeten we de eerste Odysseus van de avond.

Een deel van de acteurs in de film is ook aanwezig bij de voorstelling, waar ze het verhaal van de film overdoen. ‘De acteurs spelen, ze spreken vaak Homeros’ woorden uit’, zegt Jatahy, ‘maar de woorden, ook als het om fictie gaat, zijn vervuld van hun echte geschiedenis. Zo is de werkelijkheid altijd aanwezig in de fictie.’ Jatahy legt zo ook een merkwaardige band tussen podium en zaal. De acteurs zitten namelijk eerst in de zaal, waar ze het stuk opluisteren met zang of muziek.

Eén van de sterke momenten is zo de passage rond de tovenares Circe. In Homeros’ verhaal wordt deze tovenares verliefd op Odysseus, en dwingt ze hem met haar charmes om een jaar lang bij haar te blijven. Al is Odysseus haar

gevangene, toch wordt zijn verblijf opgefleurd door zang en dans. We zien daarbij op het scherm een feest in Palestina. Die gefilmde realiteit steekt over naar de zaal wanneer de hele cast, verspreid over de zaal, recht veert en uitbundig mee begint te dansen. Ze sporen het publiek aan om mee te doen (wat in De Singel maar half lukt). Als publiek merk je pas dan dat sommige personages op het scherm ook in de zaal zitten.

Jatahy bespeelt vele registers. Naast de ernstige verhalen of de ogenblikken van vreugde is er ook een aandoenlijke: de scene waar drie meisjes in Zuid-Afrika over de avonturen van Odysseus redetwisten. Dat staat dan weer in fel contrast met de monoloog van de Syrische actrice Yara, die haar verhaal niet op het scherm maar in de zaal doet. Ze verliet Syrië om een toneelopleiding in het buitenland te volgen. Als ze in 2015 wil terugkeren, arresteert men haar en belandt ze in een cel.

Wat al deze personages gemeen hebben met Odysseus is het verlangen om terug thuis te komen. Op het einde onthult Jatahy haar eigen verhaal daarover. Haar 'Ithaka', Brazilië, is lang geen oord van peis en vree. Haar vader stierf onder de militaire dictatuur, haar grootvader kwam om in het Amazonewoud. Voor haar terugkeer koos Jatahy het regenwoud. Daar heeft de plaatselijke bevolking af te rekenen met landbouwbedrijven die uit zijn op winst. We maken kennis met leden die aan hun tradities willen vasthouden en niet uit het woud willen verdreven worden.

Zo is de terugkeer voor velen, net als voor Odysseus, geen moment van grote vreugde. Jatahy brengt een verscheurde wereld, bijna tastbaar, in de theaterzaal. Ze doet dit met een theatertaal, die dicht bij die van Milo Rau staat. Ik dacht aan hem omdat ook hij naar het Amazonewoud trok. Er is wel een wezenlijk verschil: bij Rau ging het om arbeiders, bij Jatahy over het behoud van een traditie die los staat van kapitalistische uitbuiting. Zij getuigt van een Braziliaans 'Ithaka' dat door hebzucht dreigt vernietigd te worden.

Christiane Jatahy gaat met gevoel, humor en met theatrale én gewone intelligentie een hedendaags probleem te lijf. Indrukwekkend is de verweving tussen de oude Griekse tekst en het lillende, tragische leven van vandaag. Merkwaardig is het dat haar benadering toch een aanstekelijke levensvreugde toont. Het is een houding die eerlijk getuigt over de drama's in de wereld van vandaag, maar niet toegeeft aan gejammer of neerslachtigheid. Zo is het heerlijk om in haar theaterwereld te vertoeven, al confronteert ze je met een wereld van verdriet.